

Rikssalen – ett rum fullt med symbolik

Av slottsarkitekt Andreas Heymowski

Inledning

Den 21 februari 1789, franska revolutionens år, öppnar i slottets Rikssal en nervös men segerviss kung, Gustav III, det årets riksmöte. Kungen sitter i sin tronstol, Drottning Kristinas silvertron, en gåva från hennes gunstling Magnus Gabriel De la Gardie, och framför sig i salen har han riksdagen med representanterna för dess fyra stånd; adel, präster, borgare och bönder. Redan 1772 återtog han en del av den enväldiga makt som frihetstiden tagit ifrån hans företrädare, och nu är det dags att, genom att genomdriva den så kallade Förenings- och säkerhetsakten, ytterligare minska framför allt adelns makt. Det lyckas kungen med genom att de ofrälse stånden röstar på hans förslag, till stor del beroende på att de allmänt är trötta på adelns privilegier, men även på att Kungen frikostigt lovat dem diverse förmåner.

På en praktfull målning har Gustav III låtit sin favoritkonstnär, Louis Jean Desprez, återge det ögonblick då bondeståndets talman, östgöten Olof Olsson, tackar Kungen för att han låtit bönderna åter fritt få bränna sitt brännvin. Men det är inte Gustav III denna artikel skall handla om. I huvudrollen är i stället själva rummet, Rikssalen, i Desprez målning detaljerat återgivet som scen för de dramatiska politiska händelserna.

Rikssalens historia

Det var inte bara till namn och sammansättning som dåtidens riksdag skilde sig från dagens, utan också till sättet den sammanträdde på. Den ambulerade mellan de olika residensstäderna, och slottet i varje sådan stad, Uppsala, Kalmar, Linköping, Örebro med flera, hade följaktligen en rikssal. Men viktigast och ståtligast var givetvis salen i rikets huvudstad. Också den gamla borgen Tre kronor hade sin rikssal, men det var på dess vind den stora slottsbranden började, och liksom resten av borgen blev den salen lågornas rov en majdag 1697.

Rikssalens plats i berättelsen om makten

Det blev arkitekten Nicodemus Tessin den yngre (1654-1728) som fick rita det nya slottet, efter förebild av de barockpalats som han kunnat studera på ort och ställe under sina studieresor, främst i Italien. Det var inte bara arkitekturdekoren som gjordes symbolisk och förhärligade den enväldiga monarki som rådde i stormakten Sverige vid 1600-talets slut. Också de olika rummens inbördes placering präglas av en djup symbolik. Det kan man övertyga sig om när man studerar det nya slottets huvudvåning, 1 trappa upp.

Slottets fyra huvudlängor bildar en fyrkant, där varje länga har ett eget innehåll. De västra respektive östra längorna innehåller paradtrapporna till Kungens respektive Drottningens bostadssviter som från varsitt håll växer in i den norra längan, som på mitten har ett för dem båda gemensamt rum.

Men det som är intressant för oss är den södra längan, som vetter mot Slottsbacken. Här finns en symbolik som ger oss den tidens världsbild och maktdelning i ett nötskal:

Hela den ca 115 meter långa längan innehåller bara tre rum, i mitten det magnifika Södra valvet, ett entrérum som sträcker sig från marknivå ända upp till vinden och där två dubbeltrappor leder besökaren upp till Slottskyrkan i öster respektive Rikssalen i väster. Dessa båda salar är likstora och är inte fullt så höga som valvet, i och med att de har sina golv en trappa upp. Här har vi alltså i öster den gudomliga makten, symboliserad av högaltarets Jesus på korset, och i väster dess världsliga pendang, symboliserad av kungens tron.

I övrigt finns i vardera rummet enkla bänkar för menigheten respektive undersåtarna. Och liksom Gud har sina ställföreträdare på jorden i form av prästerskapet, med sakristia och övriga utrymmen i Östra längans södra del, så har Kungen sina närmaste män i det så kallade Rådet (dåtidens regering), med lokaler i Västra längans södra del. På så sätt blir till och med själva planlösningen en ståtlig allegori över den enväldiga kungamakten av Guds nåde.

Rikssalen i Ständernas tjänst

1700-talets första decennier var ingen bra tid för Sverige och för praktfulla slottsprojekt. Karl XII:s olycksaliga krig och hans långa bortavaro förde landet till ruinens brant och vid hans död 1718 var stormaktstiden definitivt förbi. Slottsbygget stod långa tider helt stilla. Tessin dog 1728 utan att ha fått se sitt verk färdigt och när kungafamiljen äntligen 1754 kunde ta sitt nya slott i besittning var maktförhållandena helt annorlunda än när han projekterat det.

Den första riksdagen i den nya Rikssalen hölls 1755. I landet rådde frihetstid. Partierna Hattar och Mössor kämpade om makten. Kungen, Adolf Fredrik, behövde inte ens närvara vid Rådets sammanträden. I ett lönnfack i en av Rådets salar intill Rikssalen fanns en namnstämpel som fick ersätta hans underskrift på besluten. Och tronen i Rikssalens västra ände hade bokstavligt talat blivit blott och bart – en symbol. I stället var det ståndens representanter på sina bänkar ute på salsgolvet som hade makten, tillsammans med Rådet i rummen intill.

Kungen stärker åter sin makt

Men detta var något som Adolf Fredriks son, Gustav III, skulle komma att ändra på. Han fick ärva kronan 1771 och gjorde redan 1772 en statskupp som minskade Ständernas makt och ökade hans egen. Och 1789 blev han, som sagt, snudd på enväldig. Makten var tillbaka till tronen, där den varit när Tessin först ritade slottet. Sverige var dock inte någon stormakt längre, utan ett fattigt och krigstrött land i Europas utkant, och värre skulle det bli efter Gustav III:s död, med fler förödande krig med Ryssland. Slutligen, 1809, kom förlusten av Finland och statskuppen som drev Gustav III:s son, Gustav IV Adolf i exil och installerade hans åldrige, barnlöse farbror, Karl XIII, som kung. Det innebar också slutet för dynastin Holstein-Gottorp, i och med Jean-Baptiste Bernadottes utnämning till Sveriges kronprins 1811 och uppstigande på tronen 1818.

Rikssalen förlorar stegvis sina ursprungliga funktioner

Rikssalen fortsatte under 1800-talets tidigare decennier att spela en stor roll i landets offentliga och politiska liv. Här togs marskalken Bernadotte emot som kronprins och här höll Riksdagen sina möten fram till 1834, då man flyttade till det som idag kallas Gamla riksdagshuset på Riddarholmen. Under tiden förvandlades Sverige sakta till en

demokrati. Ståndsriksdagen ersattes 1866 av tvåkammarriksdagen, som i och med den allmänna, ograderade rösträtten kring 1920 blev fullt ut demokratisk. Traditionen med riksdagens högtidliga öppnande i Rikssalen behöll man dock så länge som till 1974. Då var tvåkammerssystemet sedan 1971 ersatt av dagens enda, direktvalda kammare. Numera hålls öppningsceremonin i det ombyggda Riksdagshuset på Helgeandsholmen, uppfört vid sekelskiftet 1900. Rikssalen fortfar dock att vara ett av slottets praktfullaste och mest symbolladdade rum och en omistlig del av vårt lands politiska historia.

Rikssalens arkitektur

Stockholms slotts långa byggtid gjorde att olika arkitekter och olika stilar gjorde sig gällande redan under dess uppförande. Till Tessin d y:s italienska barockstil hann Carl Hårlemans franskinspirerade rokoko och i några fall även Carl Johan Cronstedts och Carl Fredrik Adelcrantz klassicism foga sig. I exteriören följde Tessins efterträdare troget hans intentioner och den är i ren, italienskinfluerad barock, medan det inomhus i själva verket bara finns ett fåtal renodlat Tessinska barockinteriörer. Till dem hör Norra valvet, Karl XI:s galleri och de stora trapphusen i Östra och Västra längan. I Rikssalen finns däremot väldigt tydligt både barocken och rokokon representerade.

Tessins barock

I arkiven finns Tessins ritningar och utkast till Rikssalen bevarade. Det är en kärv, kraftfull barock som här träder fram. Det stora rummet har högt sittande fönster i två våningar. Mellan de båda fönsterraderna löper en mycket kraftig, utstickande frisa, en så kallad kornisch. Den bärs utmed långsidorna av kopplade (parvisa) halvkolonner med korintiska kapitäl, placerade mellan fönsteraxlarna. Ovanpå kornischen, över varje kolonnpar har Tessin placerat likaså parvisa atlantar (mansfigurer), som på starka armar bär den avslutande taklisten. Fönstren är odecorerade rektanglar. Taket tänkte Tessin sig som ett kraftigt profilerat barocktak, indelat i olika bemålade fält.

Hårlemans rokoko

Tessins vision av Rikssalen blev aldrig fullbordad i sin helhet. I salens nedre del behöll Carl Hårleman i allt väsentligt hans design, med halvkolonnerna som bär den kraftiga frisen. Men ovanför frisen är det Hårlemans egen rokoko som härskar, med mjukt rundade, kartuschprydda fönsteröppningar och mellan dem har atlanterna ersatts av sittande allegoriska kvinnofigurer och putti (små änglar).

Beträffande taket fördes så sent som på 1730-talet underhandlingar med den berömde venetianske konstnären Tiepolo om målandet av de fält som skulle ha prytt Tessins barocktak. Det blev ingenting av, varken med Tiepolos sverigeresa eller med Tessins tak, och sanningen att säga var det nog tur, för det taket passade inte alls till väggarnas av Hårleman omgjorda övre del. I stället lät denne göra ett tidstypiskt "svävande", immateriellt tak, som mjukt ansluter till taklisten. Hur Hårleman tänkt sig att dekorera taket är inte känt.

De allegoriska skulpturerna

Utan att sabotera Tessins grundkoncept för salen, har Hårleman fört in ett mjukare anslag i salen. Samtidigt har han, genom bytet av skulpturer, också kunnat introducera ett betydligt mera komplext allegoriskt program än vad de av sin bärande uppgift

absorberade atlanterna hade förmått. Både kvinnor och änglar har nämligen en symbolisk roll, där de representerar olika sysselsättningar och egenskaper som, får man anta, låg inom Ständernas och Kungamaktens ansvarsområde. Här ser vi exempelvis Endrätten i form av två putti, Handeln, med en putto iklädd Mercurius bevingade hjälm, samt kvinnofigurerna Sanningen (med en avslöjande spegel) respektive Religionen (med bibel och kors). Alla skulpturerna är av gips.

Slottsbygget en plantskola för den svenska konsten

Skulpturerna är, med några undantag, framställda av de skickliga konstnärer och bildhuggare som Hårleman lät bjuda in från huvudsakligen Frankrike. I Sverige fanns vid denna tid inte tillräckligt med sådana och slottsbygget blev en plantskola, där svenskar fick gå i lära hos de utländska mästarna. I själva verket blev slottets så kallade ritarakademi embryot till både Konsthögskolan och vår Konstakademi.

Skulpturernas olika verkan, sedda från salens golv

Änglafigurerna och några kvinnofigurer har Guillaume Cousin som upphovsman, medan de flesta kvinnofigurer är av L'Archeveque och en av Bouchardon. Cousins arbeten gjordes på 1740-talet, medan Hårleman ännu levde. L'Archeveque verkade i början av 1770-talet. Det är slående hur olika de har gripit sig an uppgiften. L'Archeveque gör skulpturerna sittande raka i ryggen, utan hänsyn till hur de kommer att upplevas nedifrån salens golv. Cousin däremot, förvränger sina putti, gör huvudena överstora och benen löjligt korta och knubbiga. Sina sittande kvinnofigurer gör han framåtlutade. Resultatet blir att hans figurer nerifrån upplevs som helt naturliga, medan L'Archeveques kvinnor sitter stelt, med enorma fötter och påkar till ben och alldeles för små huvuden.

Förändringar i Rikssalen

Den mest drastiska förändring av salens arkitektur gjordes ganska snart efter att den tagits i bruk, redan på 1770-talet. Behov av flera sittplatser måste ha uppstått och lösningen blev att på tre sidor av salen bygga en balkong, ungefär på halva kolonnernas höjd. Följden blev att Rikssalens monumentalitet minskades och kolonnernas betoning av det vertikala ersattes med balkongernas horisontalitet.

1838 tillkom kolossalskulpturerna av Gustav II Adolf och Karl XIV Johan som flankerar tronen i salens västra ände. De är huggna i Carraramarmor av Johan Niclas Byström.

Några av L'Archeveques kvinnofigurer blev av okänd anledning aldrig uppsatta, utan förkom. Luckorna (varav en syns på Desprez målning) blev fyllda först på 1840-talet, av den svenske bildhuggaren Carl Gustaf Qvarnström. De faller dock väl in i sin franska föregångares stil och uttryck.

Rikssalens möblering

Till rummets möblering hörde från första början enkla bänkar, klädda med mörkblått kläde, för Ständernas representanter. Bänkarna avdelades med låga skrank klädda med samma kläde, men kompletterat med broderade kungakronor, så kallat kronkläde. Kungen satt på ett podium på drottning Kristinas silvertron, augsburgmästaren Abraham Drentwetts storartade arbete, som hade räddats ur slottsbrandens lågor. Över sig hade han en tronhimmel, ritad av Jean Erik Rehn, med silverbroderat riksvapen.

Denna möblering och dessa ursprungsinventarier har lyckligtvis bevarats till den dag som idag är!

Restaureringen av Rikssalen 1929-31

Slottet får en statligt utsedd slottsarkitekt

Redan på 1800-talet hade restaurering av gamla monumentalbyggnader växt fram som en egen disciplin. Stilrestaureringar, där byggnaden, ofta med drastiska rivningar av senare tillägg, återfördes till ett tänkt ursprungligt idealtillstånd, var på modet, men fick också kritik för att högklassiga senare tillägg raderades ut och byggnadens patina gick förlorad.

På 1920-talet började man utse slottsarkitekter för de viktigaste statligt ägda slotten, till vilka Stockholms slott hör. Slottsarkitekternas uppgift blev bland annat att bevaka de antikvariska frågorna. Till slottsarkitekt för Stockholms slott utsågs den uppburne arkitekten, tillika generaldirektören för Byggnadsstyrelsen, Ivar Tengbom, som ritat byggnader som Högalidskyrkan, Enskilda banken, Tändstickspalatset och Konserthuset.

Tengboms och hans tids restaureringar

Trots att stilrestaureringarnas tid då var länge sedan förbi, måste man ändå betrakta mycket av det som Tengbom, mycket skickligt, genomförde på slottet som just stilrestaureringar. Det handlade om att sudda ut spåren efter det mycket föraktade, sena 1800-talet, och återställa det beundrade 1700-talet. I ett avseende skilde sig Tengboms restaureringar från 1800-talets, där nyskick eftersträvades i finishen; han månade om patinan, om upplevelsen av gången tid.

Tengbom river balkongerna och återställer Rikssalen i sin 1750-talsdräkt

Rikssalen, såsom ett av slottets viktigaste rum, blev tidigt föremål för hans intresse. Här var det visserligen inte sent 1800-tal, utan sent 1700-tal, i form av balkongen, som hade förvanskad ursprungsarkitekturen. Tengbom och tidens tongivande konsthistoriker var eniga om att balkongerna, trots sitt eget konstnärliga värde, måste avlägsnas för att återge rummet dess verkan och värdighet.

Så skedde också, och därefter rengjordes väggarna och den ursprungliga marmoreringsmålningen på väggarna konserverades fram och kompletterades. Skulpturerna på den stora kornischen rengjordes och lagades.

Längs salens långväggar lät Tengbom åter bygga upp de gradänger med bänkar som hade funnits under balkongen.

Takets målning

Taket gav Tengbom visst huvudbry, då man inte visste hur Hårleman tänkt dekorera det. Att behålla det som det var, vitmålat med en illusionsmålad lagerstav som avgränsade den något mörkare, krökta ytan invid taklisten, var inte något alternativ. Enligt vad Tengbom själv skriver i en rapport, var det fyndet av ett fragment av målning på ett parti där takytan så att säga förs ned på väggen, genom att taklisten här gör ett uppehåll. Där syntes vad som Tengbom tolkade som en himmel med lätta moln, och han beslöt att låta detta fragment bli utgångspunkten för en himmelsmålning av hela takytan. Huruvida

detta fragment är från Hårlemans tid kan diskuteras, men tanken är inte orimlig. Salens utomhusartade arkitektur gör det fullt möjligt att tänka sig den som en mot himlen öppen loggia och för att få exempel på ett sådant tak behöver man inte gå längre än till Drottningholmsteaterns Dejeunersalong.

Det nymålade taket blev mycket beundrat av Tengboms samtid. Konsthistorikern Andreas Lindblom beskriver det i "Stockholms slotts historia" från 1940-41 som att: "... plafondens [tidigare] vithet utbyttes mot ett blekblått skimmer: lätta skyar glida över himlen".

Restaureringen av Rikssalens tak 2009-2010

Åttio år efter Tengboms restaurering av Rikssalen hade det blivit mer än dags att göra något åt framför allt taket. Dess blekblå skimmer och lätta skyar var nu omöjliga att uppfatta. I stället möttes ögat av en störande, lite oregelbunden, mörk tvärrandning i det ljusgråa taket. Randningen berodde på att de grova bjälkarna i takkonstruktionen leder kyla bättre än mellanrummen och kalla ytor drar till sig mera damm och smuts än varma. Dessutom flagade oljefärgen betänkligt.

Rikssalen behövs som festlokal

En ommålning var redan beslutad när media i februari 2009 kallades till Slottet för att delges nyheten om Kronprinsessans förlovning och kommande bröllop med Herr Daniel Westling (numera Prins Daniel). Ganska snart stod det klart att bröllopsmiddagen skulle intas i just Rikssalen, som under hela sin historia, vid sidan av funktionen som Riksdagens lokal, fått agera festsal, senast vid Kungens 50-årsmiddag.

Nu fick arbetena ett givet slutdatum, bröllopet den 19 juni 2010, men eftersom salen skulle förses med mängder av tillfällig dekoration och teknik, så måste restaureringsarbetena avslutas långt tidigare, i mitten av mars.

Arbetsuppgifter

Följande arbeten skulle genomföras:

- Ommålning av taket och de väggytor i båda kortändorna där takets behandling förts ned.
- En lättare rengöring av de väggytor och dekorationer som finns närmast taket. och som skulle kunna se alltför smutsiga ut i kontrast, om de lämnades orörda.
- Lagning av skador på skulpturer och fast dekor.

Beslutet om bröllopsmiddagen ledde även till att de långsgående, golfasta gradängerna skulle avlägsnas för att ge mera golvyta åt middagsgästerna. Därmed kompletterades arbetsuppgifterna med rengöring av de stark smutsade väggytorna bakom gradängerna och med lagningar efter det system med värmeelement som visade sig finnas under gradängerna och som måste demonteras också det.

Rikssalen och taket ur ett restaureringsideologiskt perspektiv

Men fortfarande var det taket som hade huvudrollen. Uttömmande arkiv- och litteraturstudier gav oss de kunskaper som redovisats i historiken ovan. Som alltid inför en restaureringsuppgift ställs man inför flera tänkbara val. I detta fall fanns till exempel det faktum att Tengbom, på ett sätt som idag hade uppfattats som klåfingrigt och

vanvördigt hade avlägsnat ett viktigt element, balkongerna, som tillkommit redan på 1770-talet och därefter funnits i 160 år. Skulle Tengbom låtit dem vara kvar hade med största sannolikhet ingen idag kommit på idén att ta bort dem, utan de skulle ha betraktats som en integrerad del av salen, lika viktig att bevara som allt det andra.

Nu gjorde Tengbom tvärtom, han lät riva dem och lämnade oss ett exempel på en högklassig restaurering från början av 1900-talet och en viktig årsring i slottets historia. Därtill lyckades Tengbom ta fram och försiktigt framhäva den lyckade sammansmältningen av barock och rokokostil i salens arkitektur. En del av äran för detta tillkommer även hans konservator, Alfred Nilsson, som var skicklig i att preparera fram äldre målningsbehandlingar utan att patinan och känslan av gammal yta fördärvades.

Från början fanns det tre alternativ för taket;

- en rekonstruktion av taket som det varit före Tengbom, vitmålat med lagerstav och mörkare hålkål
- en rekonstruktion av Tengboms sommarhimmel
- en helt ny målning av taket, kanske enbart vitt eller med något slags dekormålning

Det behövdes egentligen inte mycket funderande för att inse att Tengbomalternativet var det som skulle följas. Salen i övrigt var i princip orörd sedan 1930, endast några smärre justeringar hade gjorts i bänkinredningen. Genom rekonstruktionen av takets målning och en lätt rengöring av väggarna skulle Rikssalen åter stå som då den var nyrestaurerad.

Takmålningen

Om valet av färdriktning och mål var relativt enkelt, var vägen dit däremot en smula knagglig. Hur såg Tengboms himmel egentligen ut? Varken vi arkitekter och antikvarier eller målarna visste riktigt hur en sådan molnhimmel skulle framställas och se ut. Verkligheten, i form av det existerande taket tycktes i förstone inte ge mycket vägledning.

Vi gav oss ut ur slottet och studerade molnhimlar på andra ställen, exempelvis Riddarsalen på Karlbergs slott och Drottningholmsteaterns Dejeunersalong. Den salongens tak var målat med en himmel som var lik den som vi föreställt oss. Dessutom var Tengbom slottsarkitekt också vid Drottningholm, och hade lett restaureringen av salongen kring 1933. Målningen där lärde oss också att himlen skulle målas fram med blått på en molnvit bakgrund och inte tvärtom med vita moln mot himlens blå.

En blandning av modern teknologi och traditionellt hantverkskunnande gav oss ytterligare vägledning. Det började med att en datakunnig medarbetare på målerifirman på eget bevåg manipulerade ett foto av taket, så att dess lite mörkare fläckar drogs mot blått och de ljusare mot vitt. Plötsligt framträdde något som mycket väl skulle kunna vara Tengboms himmel! Vi gjorde själva fler sådana fotografier och försökte överföra deras mönster till målade skisser, men kände oss inte nöjda. Det blev för bjärt, för storskaligt och oroligt. Slutdatum började närma sig. Då visade det sig att en av konservatorerna, vars uppgift var att rengöra skulpturerna, var utbildad dekor- och monumentalmålare från konstskola i Sankt Petersburg. Hon hjälpte oss att finna den struktur, det mönster i målningen som behövdes för att få den att kännas harmonisk. En

ny analys av de manipulerade fotona tydde på att den ursprungliga målningen haft stora spiraler, indelade efter gyllene snittet som bärande struktur. Utifrån detta gjorde vi en ny skiss som godkändes och som blev förlagan för den fullskaliga takmålningen.

Taket indelades i rutor drygt 2x2 meter och mönstret från skissen överfördes. På den molnsvita takytan ströks de himmelsblåa fälten, varefter övergångarna mellan blått och vitt mjukades upp för att få den rätta illusionen av lätta, söndertrasade skyar. För att måla den täckande grå kulören krävdes för tre strykningar ca 180 liter linoljefärg, medan det för de lätta kompletteringarna med himmelskulör räckte med tre liter, som spädades kraftigt!

Idag har Rikssalen, tack vare skickliga yrkesmän och -kvinnor återfått sin känsla av uterum under en lätt sommarhimmel.

Dagsljuset och textilierna

De ovärderliga textilier som finns i Rikssalen, främst tronhimlen och tyget i Silvertronen, men också bänkarnas kronkläden, måste skyddas från solens och dagsljusets UV-strålar. Detta gjordes med hjälp av skyddsgardiner. Under restaureringsarbetena togs det mesta av textilierna, inklusive gardinerna bort från salen medan tronhimlen, som är så ömtålig att den inte kan flyttas, kläddes in.

När gardinerna var borta blev det uppenbart hur stor betydelse dagsljuset har för upplevelsen av Rikssalen och då framför allt rokokodekoren, med skulpturerna och de mjukt formade relieferna i och över fönstersmygarna. Ljus och skuggor trollar fram detaljerna och ger arrangemangen liv och hela salen lyfter. Det var med vemod som vi insåg att en sal utan skydd i fönstren inte gick att förena med exponerandet av textilierna, som ju är oupplösligt förbundna med salen och lika viktiga för dess symbolik och för upplevelsen av interiören som den arkitekturbundna dekoren. Lösningen blev en kompromiss, där de tidigare dubbla skyddsgardinerna kunde ersättas med tunna, enkla, mot att de fönster, genom vilka strålarna faller direkt mot trönhimmel och tron, försågs med UV-skyddande plexiglas bakom gardinen. Textilerna har nu ett skydd som bedöms som tillräckligt, samtidigt som det ljus som kommer in genom gardinerna ändå räcker för att modellera fram spelet mellan ljus och skugga i relieferna och friskulpturerna.

Bänkinredningen och gradängerna

Till bröllopsmiddagen demonterades gradängkonstruktionerna längs Rikssalens långväggar. De visade sig vara mycket tunga och gedigna och ingenting som man demonterar och återmonterar titt och tätt. Den lyckade bröllopsmiddagen har väckt tanken att lite enklare kunna växla mellan å den ena sidan vardagens "riksdagsmöblering", med bänkar och gradänger och å den andra, festernas stora, tomma golvyta. Båda funktionerna har historisk hävd.

Bänkmöbleringen är salens vardagstillstånd och behövs både rent praktiskt, till exempel när salen varje sensommar upplåts åt konsertserien "Musik på Slottet" och för att ge slottsbesökare den korrekta fysiska bilden av vad Rikssalen representerar i vår svenska historia.

Festmöbleringen behövs kunna göras vid högtidliga tillfällen. Därför är det opraktiskt att som hittills ha mycket svårflyttade gradänger och därtill en värmeanläggning som är

ful och i vägen. För närvarande planeras ett nytt värmesystem där varmluft via galler i golv kommer att ersätta radiatorerna, och nya, lättare och mer mobila gradängar.

När väl detta är på plats kommer alla turister att kunna uppleva den Tengbomska versionen av ett av landets praktfullaste och symboliskt viktigaste rum, medan de som fått privilegiet att bli inbjudna till fest hos Kungen, kommer att få se Rikssalen i festskrud.